

**MODERNİZM TRAVMASINDA KUTSALIN REGRESYONU:
H.P. LOVECRAFT'IN INNSMOUTH ÜZERİNDEKİ GÖLGE ESERİNDE
KORKUNUN ÇAĞRIŞIMLARI
REGRESSION OF THE SACRED IN THE TRAUMA OF MODERNISM:
CONNOTATIONS OF HORROR IN H.P. LOVECRAFT'S *THE SHADOW OVER
INNSMOUTH***

Serkan KOÇ,

Araş.Gör.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat
Bölümü, e-posta:serkan.koc@deu.edu.tr, İzmir/Türkiye ORCID ID: 0000-0002-1823-7255

Özet

Özellikle korku, fantezi ve bilim kurgu türlerinde yazmış olduğu eserlerle edebiyatta önemli bir yere sahip olan H.P. Lovecraft'ın *Innsmouth Üzerindeki Gölge* adlı hikâyesi farklı kuram ve konular çerçevesinde ele alınarak pek çok çalışmada incelenmiştir. Modernizmden postmodern dünyaya doğru bir geçiş döneminde yazılan eserde korku unsuru bir gerilim ya da gotik çeşitlemesinin ötesinde gerek dönemin gerekse de insanlık kültür tarihinin travmalarını yansıtan öğelere sahiptir. Yerleşik hayata geçen insanın en arkaik geleneklerinden, tanrılarına kadar toplumsal belleğine işlenmiş unsurlar, mitos'tan logos'a geçişle birlikte değişip, dönüşerek yeni kültürel dinamiklere evrilmiştir. Öte yandan bu durum modernizm, akılcılık ve rasyonalitenin altında mitlerin, söylencelerin, hurafe ve batıl olanın ötekileştirilmesinin ardından *bastırılmış olanın geri dönüşüyle* kültür tarihine yeniden giriş yapmıştır. Aslında ataerkil ve eril bir kültür içinde modernitenin ışığında bireyselleşen insan, maruz kaldığı ciddi bir travmada hemen aslına dönüp o en eski dönemlerde hayatta kalmasını sağlayan dayanak noktalarına yeniden başvurmaktadır. Lovecraft da eserinde modern insanın aslında içinde hep var olan kökenine geri dönüşünü bir korku kasabasında tanrısal imgeler üzerinden anlatmaktadır. Bu çalışmanın amacı söz konusu bu kökene dönüş olgusunu *Innsmouth Üzerindeki Gölge* adlı eserdeki metafor ve görüngüler üzerinden açıklamaktır.

Anahtar Kelimeler : H.P. Lovecraft, Korku, Innsmouth Üzerindeki Gölge, Modernizm, Regresyon

Abstract

H.P. Lovecraft, who has an important place in literature with his works in the horror, fantasy, and science fiction genres, has been examined in many studies within the framework of different theories and topics through his novella *The Shadow Over Innsmouth*. Written in a transition period from modernism to the postmodern world, the story contains elements that reflect the traumas of both the modernist era and the cultural history of humanity, beyond the element of horror as a form of tension or gothic variation. Elements ingrained in the social memory, from the most archaic traditions of settled life to its gods, have changed and evolved into new cultural dynamics with the transition from mythos to logos. On the other hand, this situation has made a re-entry into cultural history after the suppression of myths, legends, superstitions, and the irrationality beneath modernism, rationality, and the othering of the irrational. In fact, the individual who has become more individualized in the light of modernity within a patriarchal and masculine culture, turns back to the anchoring points that have allowed survival in the most ancient times when faced with a serious trauma. In his work, Lovecraft narrates the return of modern man to his inherent origins through divine images in a horror town. The aim of this study is to explain the phenomenon of returning to roots through the metaphors and images in the work *The Shadow Over Innsmouth*.

Keywords : H.P. Lovecraft, Horror, The Shadow over Innsmouth, Modernism, Regression

Mutlak değerlerin olmadığı bir evrende...sabitliğin tek bir çapası vardır ve bu çapa gelenek, atalarımızın bireysel ya da ulusal, biyolojik ya da kültürel deneyimlerinin bize bıraktığı güçlü duygusal mirastır. Geleneğin kozmik açıdan bir anlamı yoktur belki ancak yerel ve pragmatik açıdan sonsuz zaman ve mekânda bizi yıkıcı "kayıp" duygusundan koruyacak yegâne şey olduğu için de her şeydir (Lovecraft, 1965, 356).

Giriş

Özellikle korku, fantezi ve bilim kurgu türlerinde yazmış olduğu eserlerle Amerikan Edebiyatı'nda önemli bir yere sahip olan H.P. Lovecraft'ın *Innsmouth Üzerindeki Gölge* (1931) adlı eseri gerek korku edebiyat içindeki yeri, gerekse de yazıldığı dönemin gerçeklerini yansıttığındaki becerisi nedeniyle dikkat çekici bir eserdir. Hikâyede, ana karakter Robert Olmstead çıktığı gezi turunda deniz kıyısında kurulu bir New England kasabası olan Innsmouth adında bir yere ilişkin söylentiler duyar. Söylentilerde tekinsiz, garip, tuhaf ve itici bir yer olarak anlatılan bu yeri görme isteğiyle oraya varan ana karakter, gerçekten de mimarisinden orada yaşayan yerli halka kadar grotesk bir dünyanın içine düşer. Normal görünmeyen ve normal kokmayan (balık kokan) bu dünyaya ilişkin bilgi ararken kasabada yaşayan yaşlı bir sarhoştan gerçeği öğrenmeye başlar. Innsmouth sakinleri insan kurban etme pratiklerinin de kullanıldığı bir tarikata dahildirler ve bu tarikat kökenlerini hikâyede *derin olanlar* olarak adlandırılan deniz altı yaratıklarından almaktadır. En başta bir söylence ya da mitik bir anlatıya dayalı bir kurgu olarak başlayan bu hikâye daha sonra Robert'ın mitin gerçeğe dönüşüğüne şahit olduğu bir duruma evrilir.

Eserde kasabada yaşayanlar, kasabanın ekonomisi, kasabaya dışarıdan gelenler ya da oraya dair diğer insanların söylentileri ya da değişen dönem, modernizmin getirdikleri ve götördükleri gibi farklı temalar postmodern dünyaya doğru koşar adım giden bir dünyanın izlerini taşımaktadır. Bu nedenle bu eser farklı bakış açılarıyla alanyazında korku imgesinin yanında ırkçılık, faşizm, modernite, postkolonyalizm, toplumsal cinsiyet gibi kavramlarla ilişkilendirilerek çalışmalara konu olmuştur. Bu çalışmada *Innsmouth Üzerindeki Gölge* Batı toplumunun içinden geçmiş olduğu modernizm döneminin travmalarının bir yansıması olarak ele alınarak, modernizm ile ötekileştirilen “şey”lerin geri dönüşünü temsil eden bir eser olarak çözümlenmektedir.

1. Modernizme Kadar İnsanın Kültürel Yolculuğu

Batı kültür ve edebiyatının temellerini oluşturan Eski Yunan kültüründen günümüze değin uygarlık tarihi temelindeki değişim, edebiyat alanında da kendine açık ya da örtük bir biçimde yer bulmuştur. Eski Yunan bilim, felsefe ve sanatı bir kural oluşturan, çerçeve çizen ve hangi alanda olursa olsun, neyin nasıl olması gerektiğine ilişkin ölçüt belirleyen hüviyettir. Bu ölçütler aslında, Platon'un ideaları, yani her şeyin mükemmel olduğu “bir” yer fikrinden hareketle gelişen Yunan aydınlanması çerçevesinde bir düşünce ve kültür sistemini de ortaya koymuştur. Başka bir ifade ile bir yerlerde idea olarak var olan mükemmel, eksiksiz, kusursuz yerin aksine yaşanan dünya bir eksiltili, kusurlu ya da tam olamamış içermektedir. Bu durum da elbette ki yaşanan dünya kadar insan için de geçerlidir. Bu eksikliği giderme yolunda insan, kaderini eline alarak ve var olan tüm kültürel araçlarla donanarak bu varoluşa karşı çıkma savaşına girmiş bir Apollonikliğin de boyunduruğu altındadır. Aslında insanlık için bu manifesto doğanın karşısında, ona karşı bir başkaldırı olduğu gibi kaotik, öngörülemez, dinamik doğanın da evcilleştirilmesi sürecinin bir parçasıdır. Geçmişte hayatta kalma dürtüsüyle temelde bir *praxis* üzerinden dünyayı anlamlandıran insan özellikle felsefe ile artık *theoria* ya ağırlık vermiştir (Giannis, 2015, 129-130).

Öte yandan bu evcilleştirme ya da daha kozmotik hale getirme çabası insanın avcı toplayıcılıktan getirdiği belleğe işlenmiş başka örüntüleri de etkilemiştir. Bu örüntülerin bir tanesi olan *tanrı* fikri geçmişte anlaşılabilir olana ya da korkulana ilişkin açıklama getirmek amacıyla insanlığın bilincine yerleşmiştir. Ancak tanrı yaratıcı, doğüstü ve kutsal olduğu kadar dehşetli, acımasız, öngörülemeyen, dinamik ve amorf bir benliğe de sahiptir. Yukarıda belirtilen yeni süreç aslında “insan her şeyin ölçüsüdür” diyen Protagoras'ın ölçütleri, ya da

mitos'dan (Mythos/muthos: söz, ağızdan çıkan söz, konuşma, mit, söylence, hikaye (Peters, 1967)), logos'a (Logos: Açıklama, hesap etme, akıl/ akıl yetisi, tanımlama, oran ve değer verme (Peters, 1967)) geçiş ile Olimpik, insana benzeyen ve geçmişe kıyasla daha insancıl tanrıları ortaya çıkarmıştır. Eskinin söylence, anlatı ve mit parçaları tragedyalara işlenerek bu anlamda geçmiş ile şimdi arasında bir bağ kurmuşlardır.

Batı kültürü ve özellikle de edebiyatının temel taşlarını döşeyen mitler aslında bu nedenle kozmogonik bir anlam taşırlar. Eliade (2001, 18-20) doğa olaylarını anlama, anlamlandırma ve açıklama çabasında mitlerin etkisine değinerek "mit'in, bir 'yaratılış' öyküsü olduğunu belirtmiş ve mitlerin yaratıcı fikrine bir kutsallık ve yücelik kazandırdığı ve "kutsal bir öykü olarak" kabul edildiğini söylemiştir. Bununla birlikte mitler toplumsal bir işleve sahiptirler ve "bireyi içinde bulunduğu toplulukla organik bir bütünlük içine sokarlar" (Campbell, 1995, 434). Bu bütünlük bireylerinin kendi aralarında paylaştığı ve onları ortaklaştıran, toplumsal yapıları güçlendiren bir bilgi içeren mitler aracılığıyla sağlanır. Mitler insanın dünyayı, evreni ve kendisini anlamasında da yardımcı olur: "Mitleri bilmek demek, nesnelere kökenindeki sırrı öğrenmek demektir. (Eliade, 2001, 18- 20)

Tragedyaların ilksel kuralları oluşturan, en ideal, en uygun ya da en estetik gibi sınırları/çerçeveleri belirleyen yapıları, ortaçağda bir taraftan kilisenin etkisi altında sekülerliğini kaybederken diğer taraftan ise açık biçimde yepyeni bir tanrıya dönüşmüştür. İdealar evreni cennete, ideal olan tanrı ve kutsal olana dönüşürken kusurlardan arınması gereken yine "günahkâr" insan olarak kalmıştır. Bunun yanında örtük olarak da Eski Yunan geleneğinden aldığı beden kutsallaştırılması, ruhun evcilleştirilmesi ya da ıslah edilmesi gibi teorik ya da pratik olgular, ortaçağ döneminde dini metinler içerisinde kendine yer bulmuştur. Aslında görüldüğü üzere bir değişim olsa da insan-merkezci (humanosantric) ve ben-merkezci (egosantric) bakış açısı Eski Yunan'dan aldığı geleneği sürdürmüştür.

Aydınlanma ile birlikte, her ne kadar rasyonalite ve akılcılık ön plana alınarak, doğaüstü, mitik ya da metafizik olgular arka plana itilse de bu defa putlaştırılan "akıl" kendinden önceki kültürlerde dogmatik ya da bir ön kabul ile açıklanabilen kimi "şey"leri açıklayamamıştır. Modernite ile birlikte insan zihninde hep var olan, geçmişte tanrı, felsefe, feodal bey ya da imparator/kral/kayser gibi kavramlar da kökenlerini Fransız İhtilalinden alan milliyetçilik, modernizm'den alan saf akıl gibi olgularla doldurulmuştur.

Bütün bu değişim ve dönüşüm bireysel düzeyde olduğu gibi kültürel ve edebi alanlarda da kendini göstermiş ve özellikle genel anlamda tüm sanat dalları, özelde ise edebiyat bu anlamda toplumun açık ya da metaforik olarak aynasını oluşturmuştur.

2. *Innsmouth Üzerindeki Gölge Eserinde Korkunun Temsil Ettiği Anlamlar*

Çalışmanın giriş ve özet kısmında da belirtildiği üzere tekinsiz bir kasabaya gelen ana karakter öncelikle söz konusu bu tekinsiz kasabanın insanları ve mimarisini betimlemektedir.

1812 savaşı¹ önce bir şehir olarak nitelendirilebilecek bir liman yerleşimi olan kasaba ana karakterin sözleriyle “kötülükle gölgelenmiş... kafırce, anormal...” bir “ölüm kasabası” (Lovecraft, 2021, 7) haline gelmiştir. Harap temeller, yıkıntı haline gelmiş duvarlar, bakımsız her an çökecek gibi görünen binalarıyla çürümeye yüz tutmuş, neredeyse yaşam belirtisinden yoksun görünümüyle ürkütücü bir hale gelmiştir. Yoğun ve kesif bir balık kokusunun hâkim olduğu kasabayı, merkezdeki market ve otel gibi birkaç yapı ve çevresi dışında neredeyse ıssızlık kaplamıştır. Öte yandan kasaba insanların tasviri ise en genel haliyle şu şekilde yapılmaktadır;

Bazıları tuhaf, dar başlı ve basık burunlu; sanki hiç kapamadıkları o pörtlek gözlerini dikip öylece bakıyorlar insana ... ciltleri de bir acayip. Sert ve kabuk kabuk ... boyunlarının yanları da pörsümüştü, buruş buruş oluyor. Bir de çok genç yaşta kel oluyorlar. En kötü görünenler yaşlıları - gerçi aralarında çok yaşlı birini gördüğümü sanmıyorum. Aynaya bakınca ölüyorlar herhalde! Hayvanlar onlardan nefret ediyor - otomobilin icadından önce atlarla sorun yaşarlardı hep (Lovecraft, 2021, 10).

Daha kasabaya gelmeden önce edindiği bilgilerde olduğu gibi, ana karakterin kasabada gördüğü bu kasaba yerlileri, bir yönüyle insana benzerken öte taraftan “ayaklarını sürüyerek yürüyen” (Lovecraft, 2021, 30), “çirkin ve anormal” (Lovecraft, 2021, 31) ve “maymunumsu” (Lovecraft, 2021, 70) canlılardır. Hikâyenin sonunda neredeyse insani niteliklerden sıyrılmış canlılara dönüşecek bu kasabalılar günümüz anlatılarındaki zombilerin ilksel modeli gibidir. Mekâna ve karakterlere bakıldığında görüldüğü üzere aslında tarihsel ve topografik olarak modernizmin merkezinde yer alan bu kurgusal kasaba, modernizmin ideallerinin yanına bile yaklaşmamış bir dekadansın mekânlaşmış ifadesidir. Ana karakter kasabanın bu durumunu “eğitilmiş insanların gözünde Innsmouth sadece, toplumsal yozlaşmanın aşırı bir örneğiydi besbelli” (Lovecraft, 2021, 13) şeklinde tanımlarken hem kasaba hem de orada yaşayanların çöküşünü betimlemektedir.

Modernizmle beraber dünyanın daha iyi bir yer haline gelmesi beklenirken madalyonun öbür yüzünde insanların bireyselleşmeleri ve toplumun bütünselliğini kaybetmesiyle ortaya çıkan güvensizlik algısı da bu çöküşün bir başka tezahürüdür. Aydınlanma ve ardından modernizm ile birlikte doğadan uzaklaşan insan, onun bir parçası olduğu fikrinden sıyrılarak doğaya yabancılaşmış ve bu nedenle de sonrasında büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır. Ancak söz konusu bu hayal kırıklığını tek bir olay, bir an ya da bir düşünsel akım ile anlamlandırmak yanlıştır. İnsanın hayal kırıklığı, insanı geosantrik evrenin merkezinden alıp evrenin tesadüfi bir heliosentrik yerine fırlatan ve böylece tanrının biriciliği olma lütfunu elinden alan Kopernik ile başlar. Binlerce yıllık tanrılarının gözünden düşen insan tanrılara olan güvenini de kaybetmiştir. Evrim teorisi ile Darwin, tanrılarının gözdesi insana aslında diğer mahlûkattan bir farkı olmadığını öğretirken, Freud da id-ego-süperego üçgeninde insan bedeninin tanrının kendi ruhunu üflediği bir kutsal kâse olmadığını ortaya koymuştur. Öyle ki aslında Freud ile “disipline edilmesi ve platonik idealara yakınlaştırılması gereken beden” fikri kendi aslını bastırıp kendi doğasına yabancılaşarak daha da patolojik bir vakaya bürünmüştür. En nihayetinde bu hayal kırıklıkların toplanıp tanrının artık işlevini kaybetmesine ve Nietzsche’nin belirttiği “Tanrının Ölümü”ne yol açmıştır. Ve işte tam bu noktada her ne kadar kültür tarihi aydınlanmacı ve ilerlemeci olsa da, bastırılmış olan her şeyin ortaya çıkması ve insanlığın nerede başladıysa oraya geri dönme dürtüsü kaçınılmaz olmuştur. Kültür, devletler, şehirler, krallar yani babalar katledilmiş, parçalanmış ve en temele geri dönüş yaşanmıştır.

¹ 1812 Savaşı Amerika ile Büyük Britanya arasında koloniler ve Amerikan yerlilerinin de dahil olduğu ve yaklaşık iki yıl kadar sürmüş bir dizi askeri çatışmalardır.

Böylesinde bir regresyon aslında Innsmouth'da da yaşanmış ve şu sözlerle eski tanrıların gelişi müjdelenmiştir; "Zavallı Matt - Matt, o hep buna karşıydı - milleti kendi tarafına çekmeye çalıştı ve vaizlerle uzun uzun konuştu - boşuna - Kongregasyoncu papazı kasabadan kovdular, Metodist olan da kendi isteğiyle ayrıldı - Azimli Babcock'ı, Baptist papazı bir daha görmedim" (Lovecraft, 2021, 44). Tıpkı gerçek dünyada postmodernizm ile geri dönecek mitler, doğaüstü ya da fizik ötesi olgular ya da arkaik tanrılar Innsmouth'a da yerleşmeye başlamıştır. Aydınlanmanın diyalektiği (Adorno ve Horkheimer, 1944) bağlamında bakıldığında aydınlanma ve modernizm ile göz ardı edilen hatta ötekileştirilen bütün bu unsurlar sonrasında çok daha büyük bir geri dönüşle aydınlanmanın kapatamadığı açıkları yamamaya çalışmaktadır. Modernitenin ideali olan her şeyin çok iyi bir hale geleceği, insanların refah ve varlık içinde yaşayacakları öngörüsünün aksine, modernizm sadece gelecekteki dünya savaşlarının hazırlayıcısı değil, aynı zamanda toplumsal yaşamda ciddi yoksunluklara neden olacak bir sistemin de kurucusudur. Bu nedenle hikâyeye aslında modernizmin negatif yüzünü de gören ve bu nedenle postmodernizme doğru geçişin gereklerini de sunan bir temsildir.

Elbette ki binlerce yıllık baskın ataerkil geleneğin devamında, son derece ataerkil bir kültür üzerine yükselmiş modernizmin ataerkil tanrıları da bu dönüşümden etkilenmiştir. Bütün insanların dilek, arzu ve bastırılmış tüm dinamikleri geri dönerken eski şekilsiz, artık ideal olma kavramından uzak, çok daha kadim, dehşetli ve dönüştürücü tanrı düzeni de geri gelmeye başlamıştır. Gerçek dünyada aslında bu tanrı aracılığıyla öncül olarak modernizm sonrasında da postmodernizmde kolektif bir biçimde ortak payda altında toplanamayan bireyler dinamik, amorf, çirkin ve arkaik bir biçimde evrimsel olarak geri dönüşe tabi tutulmuşlardır. Benzer bir biçimde hikâyede de ana karakter, Innsmouth'un başına gelenleri böylesine bir regresyon ile anlatmaktadır. Öncelikle balık kıtlığından kurtulmak amacıyla kurban ritüelleri ile bağlandıkları deniz altı yaratıkları, daha sonra Innsmouth'da yaşayanlarla evlenmiş, doğan melez yeni nesil de büyüdüklerinde bir sonsuz hayat geçirecekleri deniz altına dönerek yaşamlarına devam etmişlerdir. Yaşamlarına *normal* insanlar gibi başlayan bu melez topluluğun birçok üyesi yaşamları boyunca giderek *balıklaşarak* sonunda denize kavuşmaktadırlar. Sonsuz yaşam ve cennete dönüş metaforu bir taraftan en eski, arkaik "kutsal anne"ye dönüş iken diğer yönüyle de suyun temsil ettiği bilinç ile birleştirildiğinde, bireyin kendi içine dönüşünü de simgelemektedir. Bikameral düşünce hipotezi² (Rowe, 2012, 237-239) çerçevesinde zihninde yer alan ikincil akıl ile kendisiyle konuşan ve emirlerine uyduğu kutsal tanrıyı yeniden keşfetmiş olmaktadır. Ayrıca tamamen başka bir bakış açısıyla neredeyse Darwin'in evrim teorisinden bir geriye dönüş görülmektedir. Regresyonun açık bir biçimde ifade edildiği diğer bir nokta ise dönüşmüş kasaba yerli halkının kullandıkları dilde kendini ifşa etmektedir. Dönüşümlerinin bir parçası olarak kasaba yerlilerinin konuşmaları da "melemek, havlamak, ulamak" (Lovecraft, 2021, 50) ya da "insan konuşmasını hiç andırmayan, hayvansı vıraklamalar" (Lovecraft, 2021, 70) halini almış, bu anlamda insanın en ilkel dil kodlarına geri dönmüş gibi bir "onomatopoeia"³ (Rhodes, 1994) örüntüsü sergilemektedir.

Burada regresyon ve arkaik insana geri dönüş imgesini kuvvetlendiren bir başka dayanak noktası da hikâyenin başından en son noktasına kadar en önemli duyuşsal unsurlardan birinin de koku olmasıdır. Sarafoleanu (ve diğ., 2009) ya da Jenner (2011) gibi son derece

² Üstbilis yetisinin sonradan (M.Ö. 3000 dolaylarında) kazanılmış bir yeti olduğu bu dönemden önce insanların iki beyin yarısı arasında düzgün bir iletişim olmadığı için sağ beyinden çıkan işitsel sinyallerin sol beyin tarafından tanrı sanılması ile ilgili savdır.

³ Anlamı: Yansıma veya yansıma ses, doğadaki seslerin bir nesne, olay veya durum ile bağdaştırılmasına denir. Dilbilim kuramlarında ilk dilin oluşumuna ilişkin hipotezlerden biridir.

güncel çalışmalarda da belirtildiği üzere “koku alma duyularının kortikal uyum alanları çok geniştir ve hafıza ve dil gibi alanlarla önemli bağlantılara sahiptir”. Bu bağlamda özellikle ana karakter Robert Olmstead kasabayı ve karakterleri koku üzerinden tanımlamakta ve tıpkı arkaik insanlarda olduğu gibi kokunun önemine yeniden atıfta bulunmaktadır. “Hayal edilebilecek en iç bulandırıcı balık kokusu her şeye sinmişti” (s.22), “Oradaki ölüm ve terk edilmişlik havası tüyler ürperticiydi, balık kokusu da neredeyse katlanılmazdı” (s. 37), “Ardımdaki pis kokulu denize bakan gözleri pörtlemişti” (s. 51), “Korkunun gölgelediği, pis kokulu Innsmouth'tan ayrılmaktan çok memnun olacağım kesindi” (s. 53), “Ama o ölümcül küflülük, kasabanın geneline hâkim olan balık kokusuyla iğrenç bir şekilde birleşince, insanın hayal gücünü ısrarla ölüme ve çürümeye odaklıyordu” (s. 56) gibi tanımlamalar ile aslında görsel ve somut olan, bir taraftan soyutlaşırken diğer taraftan da ötekileştirilmektedir. Soyutlaşan bir şey durağanlığını kaybeder ve kontrol edilemez ve ana karakter bu tanrısal korkuyu somut nesnelere değil soyut bir duyuya yani koku üzerinden tanımlamıştır.

Son olarak denizden gelen yaratıklar çerçevesinde ele alındığında su ve deniz metaforunun bir bilinçaltı gönderimine sahip olması, aslında tüm bu yaratıkların insanın bilinçaltısının ya da o yapının kirliliğinin de bir temsilidir. Bu yaratık grubu Freudian (1923) bağlamda id'in ağırlığı altında yaşayan ve hikâyede de iğrenç, vahşi hayvanlar gibi hareket eden bir insan(ımsı) güruhudur. Öte yandan aynı sunum Shopenhauer'ın bakışıyla (1969) bir istenç yönetimli tasarım, hayvani içgüdüleriyle hareket eden ussuz zavallı insana bir dönüşümden de söz edilebilir. Hikâyedeki ana karakter bir taraftan toplumsal anlamda bu ruhsuzlaşmış, neredeyse bir zombiye dönüşmüş güruhla karşılaşmış onlardan tiksiniyor nefret duyarken, aynı zamanda hikâyenin sonunda aslında ailevi kökenlerinin de “onlar”dan geldiğini görerek bir yönüyle en basit en hayvani insanlığı damarlarındaki kanda taşıdığını görmekte hikâyenin en sonunda da hem fiziksel hem de zihinsel olarak aslında o nefret ettiği “canavarlara” dönüşmektedir.

Sonuç

Lovecraft'ın *Innsmouth Üzerindeki Gölge* eserinden hareketle modernizm Batı toplumu üzerinde yarattığı travmalarının edebiyatta bir korku unsuru olarak nasıl temsil edildiğini incelediğimiz bu çalışmada öncelikle modernizme kadar gelen süreçte insanlık kültür tarihi ve kültürel belleğinde gerçekleşen dönüşüm sunulmuştur. Modernizmin her şeyin akılçılık ve rasyonalite sayesinde çok güzel olacağına ilişkin idealleri, insanlık bilim ve kültür tarihi için ufuk açıcı olduğu gibi, madalyonun diğer yüzünde yıkıcı sonuçlar da doğurmuştur. Yerleşik hayata geçişle birlikte kültürel anlamda gerçekleşen ataerkil dönüşümle öncelikle eski kadim tanrıçalar yerlerini eril tanrılara bırakırken, kutsal olan kaotik, öngörülemez dehşetli tanrılar da daha insancıl, insana benzeyen, insani vasıflara sahip tanrılara evrilmiştir. Eski ahit ve sonrasında Hristiyanlıkla birlikte de bu tanrılar daha anlayışlı, kaostan uzaklaşmış, düzenin temsilcisi, patriarkal simgeler hüviyetine bürünmüştür. Modernizmin akıl ve rasyonaliteyi önceleyen, mitler, söylenceler, hurafeler ve batıl olanları ise yok sayan düsturu gereği, tüm bu yapı göz ardı edilir bir hale gelmiştir. İnsanlık tarihi boyunca kutsal olanın kültürel bellekte kapladığı bu alan, modernizm ile sahipsiz kalınca binlerce yıllık gelenek ve anlayış da doğal olarak bir boşluğa düşmüştür. İşte bu nedenle modernizmin yarattığı her olumsuzluk ya da modernitenin çözemediği her sorunda insanlık, var olan o boşluğu doldurmak için geçmişine dönme eğilimi göstermiştir.

Lovecraft eserinde söz konusu bu geçmişe dönüşü bir korku kurgusu üzerinden tasarlayarak aslında insanlığın yaşadığı travmanın hem kurgusal dünyada hem de gerçek hayatta nasıl temsil edildiğini göstermektedir. Ana karakterin rasgele bir gezi esnasında karşılaştığı olay ve durumlar aslında son derece *modern* bir dünyada en eski ve arkaik olanın

hala ne kadar da canlı durduğunun bir sunumudur. Hikâyede modernizm ve sanayileşme sürecinin sonunda maddi sıkıntılarla boğuşan ve öncelikle para kazanmak amacıyla çıktıkları yolda, kasaba halkının yüzlerini yeni tanrılardan eski kadim olanlara doğru çevirmeleri metaforik olarak işlenmektedir. Bu geri dönüş, regresyon aslında sadece eski tanrılara dönüşün ötesinde bir kökene, öze dönüş temsili de içermektedir. İnsanlar en çaresiz kaldıkları anlarda var olan tüm modernist, akılcı, aydınlanmacı bilgilerini bir kenara bırakarak o en eski mitik unsurlara teslim olmaktadır. Bununla birlikte hikâyeye ana karakterinin yaşadığı durumdan da görüldüğü üzere en başta en katı şekilde karşı çıktığı, tiksinierek ötekileştirdiği tüm bu mitik dünyanın aslında bir parçası olduğunun farkına varmasıyla tıpkı eski Yunan tragedyelerinde olduğu gibi *kaderinden kaçamayarak* o geçmişle barışmaktadır.

Kaynakça

- Berger, Peter L. *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. New York: Anchor, 1967.
- Campbell, Joseph. *Batı Mitolojisi*, Kudret Emiroğlu (çev.). Ankara: İmge Yayınları, 1995.
- Donald, Roy H. *Plato's Mythoi: The Political Souls's Drama Beyond*. Lanham: Lexington Books. 2018.
- Eliade Mircea. *Mitlerin Özellikleri*, Sema Rifat (çev.). İstanbul: Om Yayınevi, 2001.
- Freud, Sigmund. *The ego and the id*. In J. Strachey (Ed. & Trans.), *The Standard Edition of the Complete works of Sigmund Freud: Vol. 19*. (pp. 12–66). London: The Hogarth Press. 1923.
- Jenner, M. S. R. (2011). *Follow Your Nose? Smell, Smelling, and Their Histories*. *The American Historical Review*, 116(2), 335–351.
- Lovecraft, Howard Philips. *Selected Letters*. Edited by August Derleth and Donald Wandrei (vols. 1-3) and August Derleth and James Turner (vols. 4-5). 5 vols. Sauk City, Wise: Arkham House 1965-76
- Lovecraft, Howard Philips. *İnnsmouth Üzerindeki Gölge*, (Orj. *The Shadow of Innsmouth*), Dost Körpe (çev.). İstanbul: İthaki Yayınları, 2021
- Peters, Francis. *Greek Philosophical Terms. A Historical Lexicon*. New York: New York University Press, 1967.
- Rhodes, Richard. *Aural Images*. in J. Ohala, L. Hinton & J. Nichols (eds.) *Sound Symbolism*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. 1994.
- Rowe, Bill. "Retrospective: Julian Jaynes and The Origin of Consciousness in the Breakdown of the Bicameral Mind." *The American Journal of Psychology*, vol. 125, no. 2, 2012, pp. 237–49.
- Sarafoleanu C, Mella C, Georgescu M, Perederco C. The importance of the olfactory sense in the human behavior and evolution. *J Med Life*. 2009 Apr-Jun;2(2):196-8.
- Schopenhauer, Arthur. *The World As Will and Representation VOLUME I*, (Trans.d by E.F.J. Payne), Dover Publications, New York, 1969.
- Stamatellos, Giannis. (2015). *Virtue and Hexis in Plotinus*. *The International Journal of the Platonic Tradition*. 9. 129-145.